
EXEGEZE LITERARE

Un destin basarabean: Ion Buzdugan

Alexandru BURLACU,

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, Republica Moldova

---

Antinomiile imaginarului se fac concludente în interpretarea uneia dintre „utopiile cele mai dragi spiritualității românești”, care „este cea a unei „Arcadii autohtone”. În accepția lui Alexandru Mușina, utopia „e mai mult decât descrierea unor spații imaginate, e o „matrice imaginară”, un patern prin care „vedem într-un anume fel realitatea” (Mușina 1996: 55). Acest mod de a vedea și a transfigura realitatea e substanțial diferit, spre exemplu, în poezia lui Lucian Blaga sau în cea a lui George Bacovia. Cel puțin două perspective, total adverse, caracterizează *Arcadia autohtonă* în poezia basarabeană. Sămănătoriștii o văd la sat, simbolisții – la oraș. Această „matrice imaginară” structurează utopia sămănătoriștilor sau contrautopia simbolisților. În jurul acestei „matrice imaginare” se ierarhizează celelalte relații antitetice, foarte complexe și bizare în manifestarea lor.

Astfel, poezia basarabeană din anii '20-'30 în cea mai mare parte a ei este de natură **bucolică**. În același timp, nu arareori esența ei **sămănătoristă** sau **neosămănătoristă** este infuzată cu tării **expresioniste** sau **simboliste**. Uneori în poezia unuia și aceluiași poet se intersectează liniile de forță ale celor mai incompatibile curente literare. Eclectismul acesta e definitiv pentru cei mai reprezentativi poeți ai noii generații, dar el caracterizează și pe cei din generația Unirii.

Ion Buzdugan e un poet esențialmente sămănătorist, dar poezia sa nu este străină de tehnici și elemente expresioniste sau simboliste. Sămănătorismul lui Ion Buzdugan este în mare măsură modificat, dar fără a se deosebi radical de sămănătorismul specific literaturii de la cumpăna veacurilor. *Miresme din stepă*, *Păstori de timpuri*, *Metanii de Luceafăr* sînt impregnate de „vigoarea, curățenia și sănătatea versului popular”, iar tradiționalismul lui e „numai al cadrului (basarabean sau moldovenesc în genere) și al topoilor, convențiilor lirice ale timpului (casă, vatră, via cu strugurii de sînge, „ruginitile podgorii”, cumpene de fîntîni ca niște cocostîrci bătrîni, turme de oi etc.), în fondul viziunilor el fiind un neoromantic și un neoclasicist cu note evidente de mesianism expresionist social ce-l situează în „linia” Goga – Cotruș”) (Cimpoi 1996: 114).

Buzdugan edifică o lume imaginară pe două mituri fundamentale. Arcadia lui este a unui **timp originar** și situată într-un **spațiu dacic** în care munții sînt *păstori de timpuri*, iar lumea acestei *Arcadii autohtone* este populată de baci și mioare. *Păstori de timpuri* este un volum construit în accepția modernă a unui Blaga sau Barbu. Eul

EXEGEZE LITERARE

poetic al lui Buzdugan face o călătorie imaginară în „taina serilor, de liniști grele,/ Sub bolta de vecie solitară,/ Când se aprind, sus, candelă de stele,/ Și suflul e coardă de vioară,/ Ce-așteaptă în taină s-o cutremuri”. Poetul ascultă suspinul de clopote cerești și la chemarea lor, din alte vremuri, edifică o lume a străbunilor adormiți în piatra dură din munții Carpatini, unde „De veacuri, și-a înfipt tulpinile lui dace,/ Un neam vînjos de ulmi, voinici stejari și pini.../ Iar peste culmi mărețe și veșnice de munți,/ Cu diademe de argint pe mîndre frunți,/ Sub roi de fulgere și nimb de curcubeu,/ în sihăstria lor, de-a pururea albastră:/ Tronează însuși Dumnezeu,/ Veghind la nemurirea noastră!” (*Închinare*).

Volumul este alcătuit dintr-o suită de balade despre *ctitorii de țară*. În viziunea lui Buzdugan, Regele Daciei este cel mai vechi dintre baci, stăpîn și cel mai mare peste ciobanii daci, care vrea să înfrățească în juru-i toți ortacii: „Colibi lîngă colibă, vor așeza ciobanii,/ Vor trece-n fugă veacuri, cum trec în goană anii,/ Și fi-va peste Țară-o turmă și-un Păstor:/ Din Nistru pîn-la Tisa, din Dunăre-n Bihor!.. Așa curînd voi face dintr-o cîmpie-o Țară:/ Voi pune lege-n țarcuri și strajă la hotară...” (*Ctitori de țară*). În spiritul gîndiriștilor, I. Buzdugan cîntă vremi frumoase, depărtate ale unui stat etnocratic, populat de păstori giganți, păscînd turme albe, de miori. Unul, Caraiman, narează istorii: „Țin eu minte,/ Sfînt Părinte,/ Vremi frumoase, depărtate,/ de păstorii mei, uitate:/ Eram eu copil, pe-atunci.../ Stăpînea, pe-atuncea, plaiul/ Peste munți, cu văi și lunci,/ Piatră - Craiul...// Dromihet – stăpîn pe baci,/ peste toți ciobanii daci:/ Neam de cremene și criță,/ Neam de viță,/ de Ceahlău!..// Iar nepotu-i, Decebal,/ Era tînăr semizeu,/ Care călărea, pe-un cal,/ falnic zmeu,/ înaripat,/ tot în aur înzeoat!..”. Remarcabile sînt peisajele idilice, relațiile între păstori: „Zise, tînăr Decebal,/ strunind arcul lui, din deal:/ – „Ia privește, Caraiman,/ Cum se duce-n zbor săgeata:/ Pîn-la Nistru, la Liman!../ Pîn-la Marea-ntunecată!/ Pîn-la Dunărea și Tisa!”/ Și-a fost, Doamne, precum zis-a:/ A zburat săgeata chiar/ Pîn-la Piatra de Hotar!..”. Însuși Caraiman este acum un fel de Pan: „Acum stau colea, la vatră:/ Mi-au crescut bureți în barbă,/ Iar în plete – mușchi de piatră !..// Ce să fac, de-acum, Părinte:/ Troienit de ani și vremuri,/ depăn fir de-argint pe ghemuri,/ Toate-aducerile aminte!..” (*Păstori de timpuri*). Motivul timpurilor apuse revine ca un leitmotiv: „Ce mai viață-a fost pe timpuri,/ Baciule - moșnege,/ Când pe-aceste mîndre cîmpuri,/ Era Zeul – Rege !..// Când se adunau toți bacii,/ Păstorind în luncă:/ Decebal, chemîndu-și dacia,/ Să le dea poruncă...” Decebal e ca un munte, în căciulă grea pe frunte și sclipind în zale. Portretul lui Decebal, hiperbolizat în spirit neoromantic, idealizează relațiile dintre rege și supușii săi: „Ochii lui, de șoim de viță,/ Din albastre cremeni:/ Sfredeleau – oțel de criță,/ Aprinzînd pe semeni.../ Dăltuind cuvînt în piatră,/ Fulgera din creste,/ Scăpărînd din vatră-n vatră,/ Paloș din poveste”. Povestea Țării și a munților e spusă pentru a anima contemporanii poetului: „De la Tisa pîn-la Nistru,/ Cît vezi deal și vale:/ Stau puhoiului sinistru,/ Dacia – zid în cale !..// Când suna din zare-n zare,/ Glas

EXEGEZE LITERARE

prelung de bucium:/ Munți și codri la hotare,/ Clocoteau de zbcium...// Cînd pe
 șesurile dace/ Străjuiau Carpații:/ Păstorind popoare trace,/ Regi – păstori de nații...”
 Finalul nostalgic al baladei după timpurile de aur, cînd pe aceste plaiuri a domnit
 străbunul rege, Decebal, este contrapus prezentului infam. Didacticismul, afirmarea
 valorilor etnice și etice sînt la suprafață. Lumea dacilor e transfigurată idilic. În aer
 plutește sunet de talangă și dangăt de vecernie și orice taur poartă în coarne un glob
 de soare. Uneori însă cerul Daciei e mînjit de sînge, aleargă căpcăunii, mușcă vîrcolacii
 din soare. La aceste semne rele se vaicăără toți codrii de vuietul furtunii și păstorii sînt
 ridicați de bucium: „Vin hunii? Vin nogaii? – puhoi de la hotare ?.. / Și prinde el din
 culme să buciume din bucium:/ Să dea la toți de veste că vremi vin de zbcium,/ De
 jale și durere: vin hoardele barbare !...”, (*Glas de bucium*). Toate hoardele barbare își află
 sfîrșitul sub movile: pecenegii, goții, hunii, călăreții semilunii care și-au adăpat setea
 în sînge. Adeseori în structura imaginarului se atestă interferența diferitelor mituri,
 legende din cronici. Pitorescul peisajelor edenice e copleșitor: „Cîmpia colcăie de rod.../
 Miresme de pelin și cimbru”; sau: „Cuib de mănăstire între ziduri albe,/ Înfundat în
 codru și pitit sub stîncă,/ Riul șerpuieste pe prundiș de salbe,/ Sfredelind în vale albia
 adîncă”. Totul în jur e animat: gorunul din Carpați, Carul ciobănesc, Găinușa etc.,
 iar Oierul stă de vorbă cu Dumnezeu: „Sus pe muntele cu nimb de curcubeu,/ Unde
 se prăvălă peste vremuri cerul:/ Țărcuind sub stele turmele, Oierul,/ Stă de vorbă
 cu bătrînul Dumnezeu”. Fericit, Oierul îi aduce cuvinte de mulțumire Domnului:
 „ – Mulțumescu-ți Ție, Doamne și Părinte,/ C-am ajuns sub adăpostul Tău, Ceresc:/
 N-am eu, Doamne, pămîntești cuvinte –/ Pentru toți și toate – să te mulțumesc !..”
 (*Doina*). Comunicarea cu trecutul se efectuează într-un mod ceremonios. Lumea care
 populează Dacia lui Buzdugan e într-o solidaritate cosmică, iar fondul intelectual al
 eroilor e inexpresiv sau lipsește cu desăvîrșire. Poetul proiectează o Arcadie mitică,
 respectînd principiul *ut pictura poesis*. I s-ar putea reproșa poetului un prea accentuat
 fond creștin, care se află într-un adevărat melanj cu cel păgîn. Bizară e și introducerea
 în spațiul edenic a mai multor cotropitori trecuți pe aici de-a lungul unui mileniu. Un
 fapt că sămănătorismul lui Buzdugan se adaptează la rigorile noii poezii e și poemul
Suflet pribeag, în care eul poetic se simte în fața trecutului un „dezrădăcinat”: „Și
 adîncit în noaptea misterului din mine,/ Adulmecînd în suflet pustiul vieții mele/
 Ascult cum latră-n mine durerea, ca un cîine,/ Din peșteri de-ntuneric, boltite-n nopti
 cu stele,/ Țăhnind – hau-hau – la lună și blînda ei lumină.../ Și adîncit în noaptea
 misterului din mine,/ În sufletu-mi adulmec pustiul vieții mele !..” Călătoria în Arcadia
 este inițiativă, de aceea lumea imaginară se clădește din legende, mituri, cronici etc. În
 viziunea poetului elementele realității iau dimensiuni simbolice, iar timpul este uneori
 „mioritizat” și „la stîna bătrînă de vreme” coboară turma de zile: „Iar turmele Vremii:
 oi negre, oi albe,/ Se pierd, în adîncile cîmpuri...” (*Răbojul Vremii*). Ceahlăul, Cetatea
 veche, Bugeacul, Nistru, gorunul din Carpați definesc un spațiu al eternității, ce e
 cuprins de tentația contopirii cu Dumnezeu: „Iar cînd mi s-o usca străvechea mea

EXEGEZE LITERARE

tulpină:/ Din culmele singurătății mele,/ Să mă înalț la Tine, către stele:/ În fulgere și săbii, de Lumină” (*Gorunul din Carpați*). Eul poetic la sfârșitul călătoriei face o rugă de seară, anunțând că se îndreaptă spre alte hotare și alte timpuri. Asigurarea e memorabilă: „Icoane, cioplite în dalte,/ Rămîneți, de-acuma, cu bine!/ Spre alte țării, mai înalte,/ în suflet, voi duce, cu mine” (*Rugă de seară*).

Ion Buzdugan este cel mai reprezentativ sămănătorist în poezia basarabeană, dar sămănătorismul lui suportă metamorfoze substanțiale chiar și atunci cînd evocă pe sămănător: „Am pornit, în zori de zi, cu plugul,/ Să trag brazda mea în primăvară;/ Plugule, te-mplînt adînc și ară,/ Să reverse pe ogor belșugul.// Trage-mi brazda reavănă în glie,/ Că-i mînos pămîntul țării mele:/ Eu voi semăna în lanul de vecie/ Grîu curat, ca boabele de stele...”. Sămănătorismul lui nu mai este îndreptat spre trecut, ci spre viitor: „Ca să-mi crească grîu în spic cît vrabia/ Și la pai – ca trestia înaltă:/ Din Bihor și Tisa-n Basarabia,/ Un popor de grîne – laolaltă” (*Sămănătorul*). Oricare ar fi subiectul abordat, de aici încolo începutul apolinic domină Arcadia lui Buzdugan, iar poetul este un nou Mesia, dar „mesianismul său e blînd, „basarabean”, redus la evocarea vremurilor de odinioară, la rugă și invocarea lui Christos...” (Cimpoi 1996: 114).

Arcadia autohtonă pentru poezii tinerei generații are alte dimensiuni, ea este o lume reflectată într-un strop de rouă: „Un cuc și-o rîndunică/ au răsădit Arcadia,/ cu Dumnezeu, într-o stea de rouă mică” (Bogdan Istru, *Roata anotimpurilor*).

Pentru a călători în Arcadia, poezii tinerei generații se îndreaptă spre *un trecut apropiat*. *Spațiul ardic îl constituie satul*, iar călătoria se efectuează, de obicei, într-o copilărie ferice.

Antinomiile fundamentale ale poeziei descind din înțelegerea conceptului de poeticitate. Odată cu avansarea în timp se modifică și conceptul de poeticitate, iar în secolul XX conceptul se schimbă vertiginos. Uneori, coexistă concomitent cîteva concepții ale poeticității, altele se anihilează reciproc cu mult zgomot și risipă de energii creatoare.

Cea mai acerbă încheștare are loc între adepții poeziei de orientare reformatoare și a convenției clasicizante. **Convenția clasicizantă** în anii '20 - '30 o ilustrează sămănătorismul basarabean. Foarte viabil pînă în zilele noastre. Animat de Nicolae Iorga, are o rezonanță extraordinară în Basarabia interbelică. Exaltarea ideii naționale, eticismul programatic, poezia populară și Eminescu, ca modele „instituționalizate”, constituie criteriul de bază al poeticului. Pentru sămănătorii basarabeni, „arta sănătoasă” își are zona de inspirație în „veacul de aur” al istoriei.

Marele eveniment al Unirii de la 1918 a constituit *o constantă a poeziei basarabene*. Cele mai proeminente personalități ale Basarabiei, făcîndu-și apostolatul cultural, consacră acestui eveniment *immuri, poeme, volume, cărți de istorie și publicistică* etc. Mai toată poezia generației Unirii se află sub semnul *sămănătorismului*. Din impulsul necesității imediate poezia basarabeană se vrea componentă și martoră a zilelor Unirii.

EXEGEZE LITERARE

Angajată direct în viața cotidiană a provinciei și a țării este poezia lui Pan. Halippa, Ion Buzdugan, Sergiu Victor Cujbă, Iorgu Tudor, Dumitru Iov, Olga Crușevan-Florescu, Elena Dobroșinschi-Malai ș.a.

Volumul lui I. Buzdugan *Cîntece din Basarabia* are următorul motto din *Doina* lui Eminescu: „De la Nistru pîn-la Tisa/ Tot românul plînsu-mi-s-a,/ Că nu mai poate străbate/ De-atîta străinătate...”. În lirica populară de orientare socială rusul și Prutul sînt cei mai frecvent invocați: „Frunză verde măr uscat/ Fi i-ar neamul blestemat,/ Fi i-ar casa tot pustie/ Și copii-n pușcărie,/ Cine pe rus l-a făcut/ Stăpîn dincoace de Prut.../ Frunzuliță și-un pelin,/ Greu îi jugul sub strein,/ Că te mină ca pe boi/ Și-nainte și-napoi,/ Și la pace și-n război,/ Of, of, of și vai de noi!” (Ion Buzdugan. *Cîntece din Basarabia*, 1921).

În cîntarea pătimirii, *tiparul folcloric* se îmbină cu *formula eminesciană*, ca în cazul din versurile unui anonim : „De la Nistru pîn-la Prut/ Moldovanu-i trist, tăcut./ De la Reni pîn-la Hotin/ Numai lacrimi și suspin” (Al. I. Ușurelul *Doina Basarabiei*). Exemplele pot fi cu ușurință multiplicat. Tirajarea acestei sublitteraturi se face insistîndu-se pe elementul etnic, pe comunitatea spirituală, pe trecutul comun etc.

Poezia generației Unirii este revelatoare, din punctul nostru de vedere, *nu pentru caracterul ei documentar, ci pentru că atestă stabilirea, fie și sumară, a unei relații intertextuale cu poezia lui Eminescu*. Faptele sînt multiple și vizibile. *Eul poetic este un declarativ și un extravertit*, care încetează să fie necontenit umil, de unde sentimentele și optimismul de paradă, specific poeziei sămănătoriste. **Elementul biografic domină în structura eului**, fapt ce explică accidentele conjuncturii. Poeziile reprezintă izbucniri ale trăirilor comune, exprimate în formă standardizată. În același timp, trecutul dobîndește dimensiuni de basm, de unde, probabil, și poetica locurilor comune. Aceeași situație caracterizează și poezia generată de alte evenimente istorice legate de 28 iunie 1940, de deportările basarabenilor în Siberia, de războiul mondial etc.

Poetul „exilat”, un Ovidiu basarabean, devine figura centrală în poezia refugiului și a exilaților.

Ion Buzdugan (numele adevărat – Ivan Alexandru Buzdîga), născut la 9 martie 1887, în comuna Brînzenii Noi, județul Bălți. Fiul lui Alexandru Buzdîga și al Ecaterinei, țărani. A absolvit Seminarul Pedagogic Bairamcea, județul Cetatea Albă, apoi Universitatea din Iași. Și-a luat licența în drept la Universitatea din Iași, mai tîrziu susținînd teza de doctorat la Universitatea din Cernăuți. A debutat înainte de Unire (1918). A colaborat la revista *Cuvînt moldovenesc* (condusă de N. Alexandri și Pan. Halippa), alături de Alexei Mateevici, Ion Inculeț, Porfire Fală și Simion Murafa, la publicațiile *Ardealul* (Transilvania), *România nouă*, *Viața Basarabiei*, *Pagini basarabene*, *Basarabia literară*, *Curentul Nou*, *Convorbiri literare*, *Cugetul românesc*, *Drum drept*, *Flacăra*, *Gîndirea*, *Gînd românesc*, *Lamura*, *Luceafărul*, *Pagini basarabene*, *Pămînt și voie*, *Viața Românească*, *Adevărul literar și artistic*, *Pleiada*, *România nouă*,

EXEGEZE LITERARE

Zburătorul, Universul literar etc. Contribuie la formarea gazetei *Ostașul moldovean*. Semnează cu pseudonimele N. (sau Nică) Romanaș, I. Cîmpeanu, B. Cogîlnic, Ion Cîmpeanu, I. Dumbrăveanu, B. I. Alion. A debutat editorial în 1921, cu volumul *Cîntece din Basarabia* (1905-1906). În 1922 îi apare volumul de versuri *Miresme din stepă*, menționat cu Premiul Societății scriitorilor români, urmat de *Țara mea* (1928). Pentru volumul de poeme *Păstori de timpuri* (1937) obține Premiul Academiei Române, iar în 1942 Ion Buzdugan primește, alături de Otilia Cazemir, pentru romanul *A murit Lucky*, Premiul Societății scriitorilor români pentru volumul *Metanii de Luceafăr*, apărut la București. A tradus din literatura rusă. Notabile sînt traduceri din poezii ruse și S. Esenin, C. Balmont, A. Blok. Mai traduce din Maxim Gorki și Pușkin (*Evgheii Oneghin*) A fost membru fondator al Societății Scriitorilor din Basarabia, membru al Societății Scriitorilor Români și al Uniunii Scriitorilor din România. S-a stins din viață la 27 ianuarie 1967, la București. ♣

Bibliografie:

Mușina, Alexandru, *Unde se află poezia*, Tîrgu Mureș, 1996.

Cimpoi, Mihai, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Chișinău, 1996.

Rezumat: Ion Buzdugan e un poet esențialmente *sămănătorist*, dar poezia sa nu este străină de tehnici și elemente expresioniste sau simboliste. *Sămănătorismul* lui este, în mare măsură, modificat, dar fără a se deosebi radical de *sămănătorismul* specific literaturii de la cumpăna veacurilor XIX și XX.

Cuvinte-cheie: *sămănătorism, expresionism, symbolism, imn, poem, convenție, bucolic.*

A Basarabian Destiny: Ion Buzdugan

Summary: Ion Buzdugan is essentially a *sămănătorist* poet, yet, his poetry also uses symbolic and expressionist techniques and elements. His *sămănătorism* is greatly modified, but it is not radically different from the specific *sămănătorism* literature found at the end of the XIXth and the beginning of the XXth centuries.

Keywords: *sămănătorism, expressionism, symbolism, hymn, poem, convention, bucolic.*